

Datum: 16.04.2009

SAMOSTOJNI PODJETNIKI POSAMEZNIKI

OBVEZNO POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE

v letu 2009

Status samostojnega podjetnika posameznika (v nadaljevanju: podjetnik) opredeljuje Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), ki določa, da je **podjetnik fizična oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost v okviru organiziranega podjetja.**

Pravna podlaga za pokojninsko in invalidsko zavarovanje podjetnikov je podana v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1). Osebe, ki kot svoj edini ali glavni poklic v Republiki Sloveniji kot samostojni podjetniki posamezniki po ZGD-1 opravljajo pridobitno dejavnost, vključno s fizičnimi osebami, ki se štejejo za obrtnike ali zasebne trgovce v skladu z zakonodajo, veljavno pred uveljavitvijo zakona o gospodarskih družbah, so obvezno zavarovane.

Obveznost zavarovanja nastopi po samem zakonu, zato se oseba **mora zavarovati**, če izpolnjuje zakonsko določene pogoje. O vstopu v obvezno zavarovanje se torej ne more svobodno odločati in prav tako ne more izbirati podlage za zavarovanje, če je sočasno izpolnjen pogoj za zavarovanje na več podlagah.

Pogoji za nastop obveznega zavarovanja so izpolnjeni, ko:

- oseba pridobi status samostojnega podjetnika posameznika skladno z ZGD-1, to je z dnem vpisa v poslovni register, in hkrati
- opravlja pridobitno dejavnost kot edini ali glavni poklic.

1. Opravljanje samostojne pridobitne dejavnosti kot edini ali glavni poklic

Samostojni podjetnik lahko opravlja dejavnosti kot edini ali glavni poklic.

Po določbah ZPIZ-1 se šteje, da podjetnik opravlja pridobitno dejavnost kot **edini poklic**, če ni v delovnem razmerju, ne opravlja druge dejavnosti, na podlagi katere je zavarovan in ni na šolanju.

Kot **glavni poklic** pa podjetnik opravlja pridobitno dejavnost, če je v delovnem razmerju s polovico ali manj kot polovico polnega delovnega časa in ni na šolanju.

Za **šolanje** po ZPIZ-1 se šteje dodiplomsko ali podiplomsko šolanje. Razne oblike izobraževanja odraslih po Zakonu o izobraževanju odraslih v to niso vključene.

1.1. Kombinacija statusa podjetnika in delovnega razmerja

Če oseba, ki je registrirala opravljanje samostojne pridobitne dejavnosti in po ZGD-1 pridobila status samostojnega podjetnika posameznika, **ni v delovnem razmerju in ni na šolanju**, se mora na podlagi opravljanja registrirane dejavnosti obvezno zavarovati za polni delovni čas.

Če je podjetnik v delovnem razmerju s polovico ali manj kot polovico polnega delovnega časa in če **ni na šolanju**, se mora obvezno zavarovati za razliko do polnega delovnega časa.

Podjetnik, ki je **v delovnem razmerju z več kot polovico polnega delovnega časa**, pa se lahko zavaruje iz naslova opravljanja samostojne dejavnosti do polnega delovnega časa. Zavarovanje v tem primeru ni obvezno, zato se podjetnik zanj svobodno odloča.

Če je podjetnik registriral opravljanje pridobitne dejavnosti v času, ko je bil v delovnem razmerju ter se mu glede na obseg delovnega časa ni bilo potrebno vključiti v obvezno zavarovanje iz naslova opravljanja samostojne dejavnosti, pa je to delovno razmerje prenehalo iz kateregakoli razloga, se **mora prvi naslednji dan** po prenehanju delovnega razmerja obvezno zavarovati kot podjetnik. Enako velja, če je bila registracija opravljena v času šolanja in se preneha šolati.

1.2. Kombinacija statusa podjetnika in drugih statusov

Oseba, ki istočasno izpolnjuje pogoje za zavarovanje po več podlagah, se mora obvezno zavarovati po tisti podlagi, ki je v zakonu navedena pred drugimi podlagami, po katerih bi bila vključena v zavarovanje. Določba, na podlagi katere se obvezno zavarujejo podjetniki, je v ZPIZ-1 navedena takoj za delovnim razmerjem in pred vsemi drugimi oblikami opravljanja samostojne dejavnosti ter pred statusom družbenika, ki je poslovodna oseba. V vseh takšnih kombinacijah statusov (pravnih razmerij) je prednostni status podjetnika, zato se mora podjetnik obvezno zavarovati na tej podlagi, če ni zavarovan na podlagi delovnega razmerja. To pomeni, da se npr. podjetnik, ki ob tem opravlja še kmetijsko dejavnost, obvezno zavaruje kot podjetnik in ne kot kmet, saj zavarovalne podlage glede na določbe ZPIZ-1 ni možno izbirati.

1.3. Zavarovanje podjetnikov - tujcev

Zavarovanje podjetnikov, ki so tujci, je posebnost. Državljeni držav članic Evropske skupnosti (EU) in Evropskega gospodarskega prostora (EGP) ter Švicarske konfederacije v skladu z zakonodajo EU ne potrebujejo delovnega dovoljenja za opravljanje samostojne pridobitne dejavnosti.

Tujci iz tretjih držav pa morajo za opravljanje samostojne pridobitne dejavnosti **pridobiti delovno dovoljenje** po Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT). Po tem zakonu se namreč lahko tujec registrira kot samostojni podjetnik posameznik, če ima veljavno delovno dovoljenje. Pred tem mora praviloma (če ni bil delovni migrant)

imeti dovoljenje za prebivanje. Ker pred pridobitvijo ustreznega delovnega dovoljenja opravljanje samostojne dejavnosti ni dovoljeno, se podjetnik-tujec obvezno zavaruje z dnem, ko so kumulativno izpolnjeni naslednji trije pogoji: da mu je bilo izdano veljavno delovno dovoljenje, da ima veljavno dovoljenje za prebivanje in da je registriran kot podjetnik v Poslovnem registru Slovenije (PRS).

2. Trajanje obveznega zavarovanja

Registracija podjetnika v PRS, s katero pridobi status osebe, ki opravlja pridobitno dejavnost po ZGD-1, predstavlja nastanek določenega pravnega razmerja. Načeloma traja obvezno zavarovanje od začetka do prenehanja pravnega razmerja, na podlagi katerega so izpolnjeni pogoji za to zavarovanje.

Za podjetnike pa je izrecno določeno, da se obvezno zavarovanje začne z dnem vpisa v predpisan register oziroma z dnem izdaje dovoljenja za opravljanje dejavnosti in se zaključi z dnem vrnitve ali odvzema takšnega dovoljenja ali z nastopom pravnomočnosti prepovedi opravljanja dejavnosti.

Obveznost zavarovanja podjetnika torej preneha:

- če je podjetnik prijavil izbris iz PRS (zaradi prenehanja opravljanja dejavnosti)
- če je bil izbris opravljen po uradni dolžnosti iz razlogov, ki so navedeni v ZGD-1 (statusno preoblikovanje v kapitalsko družbo, opustitev predložitve letnega poročila, prenehanje poslovanja na prijavljenem naslovu, smrt podjetnika, začetek stečajnega postopka, prepoved opravljanja dejavnosti, neopravljanje prijavljene ali druge dejavnosti, izgon iz Republike Slovenije, neresnična izjava o tem, da nima neporavnanih dospelih obveznosti iz prejšnjih poslovanj),
- če je sklenil delovno razmerje za polni delovni čas ali za več kot polovico polnega delovnega časa,
- če je tujcu prenehalo veljati delovno dovoljenje za opravljanje dejavnosti ali
- če dokaže, da ne opravlja dejavnosti kot edini ali glavni poklic (v teh primerih ni potreben izbris iz PRS).

Razlog za prenehanje obveznega zavarovanja podjetnika je lahko tudi **začasna prekinitve pravnega razmerja**, ki je podlaga za obvezno zavarovanje. ZPIZ-1 in ZGD-1 izrecno ne določata, kateri so primeri začasnih prekinitev pravnega razmerja. Zato se smiselno uporablja Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ), ki določa, da gre za prekinitve pravnega razmerja zlasti v času prestajanja zaporne kazni, trajanja varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva ali varnostnega ukrepa obveznega zdravljenja odvisnosti od alkohola in drog. V teh primerih podjetnik dejavnosti dejansko ni mogel opravljati, obenem pa je v teh primerih prednostno obvezno zdravstveno zavarovan na drugih podlagah. Pokojninsko in invalidsko zavarovanje se tedaj prekine.

Obvezno zavarovanje podjetnika se začasno prekine tudi v času trajanja poklicne rehabilitacije po ZPIZ-1, če ta poteka z izobraževanjem na ustrezni izobraževalni ustanovi. V tem času je podjetnik obvezno zavarovan na podlagi opravljanja poklicne rehabilitacije.

3. Posebni pogoji, pod katerimi se podjetnik lahko odjavi iz zavarovanja in se ni dolžan izbrisati iz PRS

Podjetnik se lahko (če se tako odloči) **odjavi iz obveznega zavarovanja in hkrati ostane vpisan v poslovni register** le v naslednjih primerih:

- če v zadnjih treh zaporednih letih ne dosega določene višine dobička
- če dopolni določeno starost in izpolni pogoje za upokojitev ter ima zaposlenega delavca za opravljanje registrirane dejavnosti ali
- če dopolni določeno starost in izpolni pogoje za upokojitev ter je do upokojitve opravljal isto dejavnost v enakem obsegu, vendar je bil zavarovan na podlagi delovnega razmerja.

3.1. Odjava iz zavarovanja zaradi nedoseganja določene višine dobička

Po ZPIZ-1 se šteje, da podjetnik ne opravlja samostojne dejavnosti kot edini ali glavni poklic, če v obdobju zadnjih treh let dobiček iz dejavnosti, v katerem niso upoštevani obračunani prispevki za obvezno zavarovanje ter znižanje in povečanje davčne osnove, razen razlike v obrestih, skladno z zakonom, ki ureja dohodnino – dosežen v posameznem letu in ugotovljen na podlagi odločbe davčnega organa, ne presega letnega zneska minimalne plače v tem letu.

Ob odjavi iz zavarovanja na tej podlagi mora podjetnik predložiti potrdilo davčnega organa o letnih zneskih dobička za zadnja tri zaporedna leta pred letom uveljavitve pravice do odjave. Znesek dobička, ki se ga primerja z letno minimalno plačo za posamezno leto, je določen na enak način kot znesek osnove za razvrščanje samozaposlenih v zavarovalne osnove (znesku ugotovljenega dobička iz obračuna akontacije davka od dohodka iz dejavnosti, ki ni zmanjšan za olajšave, se prišteje znesek obračunanih prispevkov za socialno varnost za podjetnika). Potrdilo o navedenih zneskih izda davčni organ na podlagi odločb o odmeri davka od dohodka iz dejavnosti.

Če podjetnik želi vložiti odjavo iz zavarovanja v letu 2009, se upoštevajo naslednji letni zneski bruto minimalne plače (MP), s katerimi se primerja dobiček zavarovanca (seštevek dobička iz dejavnosti in obračunanih prispevkov) v preteklih zaporednih treh koledarskih letih:

MP za leto 2006: 1.483.460,00 SIT (6.190,37 EUR)

MP za leto 2007: 6.345,46 EUR

MP za leto 2008: 6.855,66 EUR

Podjetnik lahko vloži odjavo iz zavarovanja v 8 dneh po oddaji obračuna akontacije davka od dohodka iz dejavnosti za koledarsko leto pred uveljavitvijo pravice do odjave (npr. odjava v letu 2009 se lahko vloži v 8 dneh po oddaji obračuna akontacije davka od dohodka iz dejavnosti za leto 2008 in učinkuje od dneva oddaje tega obračuna). Podjetnik mora torej ob vložitvi odjave izkazati, kdaj je navedeni obračun oddal. Če odjave iz zavarovanja ne vloži v navedenem roku, jo lahko vloži kadarkoli po dnevu oddaje obračuna, vendar do konca koledarskega leta (odjava učinkuje le za naprej oziroma največ za 8 dni nazaj od vložitve odjave).

Podjetnik, ki je vložil odjavo iz zavarovanja na način, opisan v tej točki, in izpolnjuje predpisane pogoje za upokojitev, lahko uveljavi tudi pravico do pokojnine.

3.2. Odjava iz zavarovanja zaradi izpolnjevanja pogojev za upokojitev in nadaljevanje opravljanja dejavnosti po upokojitvi

Podjetnik lahko uveljavi pravico do pokojnine in tudi po upokojitvi nadaljuje s svojo dejavnostjo, vendar le pod določenimi pogoji in sicer tedaj, kadar se šteje, da dejavnosti ne opravlja kot edini ali glavni poklic. Po veljavnih predpisih se šteje, da podjetnik ne opravlja dejavnosti kot edini ali glavni poklic, če je izpolnil pogoje za pridobitev pokojnine in starost 63 let (moški) oziroma 56 let in 4 mesece (ženska) ter:

- ne opravlja dejavnosti z osebnim delom, ker ima za nedoločen čas s polnim delovnim časom zaposlenega vsaj enega delavca za opravljanje registrirane dejavnosti ali
- je do uveljavitve pravice do pokojnine opravljal isto dejavnost v enakem obsegu, vendar je bil zavarovan na podlagi delovnega razmerja.

Podjetnik torej lahko vloži odjavo iz zavarovanja, če hkrati izpolni:

- pogoj starosti,
- pogoje za upokojitev in
- enega od dodatnih pogojev (zaposlitev delavca ali do upokojitve opravljanje dejavnosti poleg delovnega razmerja).

Starost 56 let in 4 mesece, ki je za ženske v letu 2009 določena kot eden od pogojev za takšno odjavo, se v prehodnem obdobju do vključno leta 2023 postopno povečuje, vsako leto za 4 mesece, do starosti 61 let, ki je predpisana v 2. odstavku 18. člena ZPIZ-1. Starost 63 let za moške se ne bo več povečevala, ker je bilo z letom 2008 zaključeno prehodno obdobje.

Starosti, ki je pogoj za opisano odjavo iz zavarovanja in nadaljevanje opravljanja dejavnosti po upokojitvi ni mogoče znižati iz razlogov, ki sicer vplivajo na znižanje starosti za pridobitev pravice do starostne pokojnine. ZPIZ-1 v tem primeru ne omogoča znižanja starosti niti zaradi skrbi za otroka, niti zaradi dela pred 18. letom starosti, niti zaradi štetja zavarovalne dobe s povečanjem.

3.2.1. Odjava iz zavarovanja v primeru zaposlovanja delavca

Če je podjetnik dopolnil predpisano starost (moški 63 let in v letu 2009 ženska 56 let in 4 mesece) in izpolnil pogoje za pridobitev pokojnine ter za opravljanje dejavnosti zaposli delavca, se šteje, da ne opravlja dejavnosti z osebnim delom, če:

- je pogodbo o zaposlitvi z delavcem sklenil za nedoločen čas s polnim delovnim časom in
- se pogodba o zaposlitvi nanaša na opravljanje tiste (osnovne) dejavnosti, za katero je podjetnik registriran.

Z zaposlitvijo delavca za pomožna dela ta pogoj ni izpolnjen, prav tako ne z zaposlitvijo delavca za določen čas ali krajši delovni čas od polnega.

Če je delavcu iz kateregakoli razloga prenehalo delovno razmerje in je podjetnik ostal vpisan v PRS ter ni zaposlil novega delavca, se šteje, da podjetnik s prvim naslednjim dnem po prenehanju delovnega razmerja delavcu opravlja dejavnost kot edini ali glavni poklic (z osebnim delom). Na tej podlagi pridobi lastnost zavarovanca in se mora obvezno zavarovati, izplačevanje pokojnine pa se za čas obveznega zavarovanja ustavi.

Kadar se podjetnik po prenehanju delovnega razmerja delavca ne želi obvezno zavarovati, mora s prvim naslednjim dnem bodisi zaposliti novega delavca ali pa opraviti izbris iz PRS.

3.2.2. Odjava iz zavarovanja, če je podjetnik pred upokojitvijo opravljal dejavnost in je bil hkrati v delovnem razmerju

Oseba, ki je v delovnem razmerju in je pred prenehanjem delovnega razmerja registrirala opravljanje pridobitne dejavnosti kot podjetnik, lahko uveljavi in uživa pokojnino po prenehanju delovnega razmerja kljub registraciji v PRS, če je na dan prenehanja delovnega razmerja dopolnila predpisano starost 63 let (moški) oziroma 56 let in 4 mesece (ženska). Pridobitno dejavnost lahko opravlja sam vendar v enakem obsegu kot pred upokojitvijo, lahko pa tudi zaposli delavce.

Če zgoraj navedene starosti ni dopolnil, se mora prvi naslednji dan po prenehanju delovnega razmerja vključiti v zavarovanje kot podjetnik, zato pokojnine ne more uveljaviti. Če zamolči podatek o tem, da ima registrirano dejavnost, bo Zavod izvedel postopek ugotovitve lastnosti zavarovanca po uradni dolžnosti in zahteval plačilo prispevkov za nazaj od nastanka podlage za obvezno zavarovanje iz naslova opravljanja pridobitne dejavnosti ter zahteval vračilo neupravičeno izplačane pokojnine oziroma povrnitev nastale škode.

4. Registracija podjetnika po upokojitvi

4.1. Obveznost zavarovanja

ZPIZ-1 določa, da uživalec pokojnine, ki na območju Republike Slovenije oziroma v tujini začne opravljati dejavnost, na podlagi katere je zavarovan, pridobi lastnost zavarovanca in se mu pokojnina v tem času ne izplačuje. Glede na to se mora oseba, ki registrira opravljanje pridobitne dejavnosti in po ZGD-1 pridobi status samostojnega podjetnika posameznika, obvezno zavarovati, če opravlja dejavnost kot edini ali glavni poklic.

Uživalec pokojnine, ki z dnem vpisa v predpisani register pridobi lastnost zavarovanca, se mora v roku 8 dni prijaviti v zavarovanje ter o tem obvestiti Zavod. Na podlagi ponovne prijave v pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter obvestila o začetku opravljanja dejavnosti, ki ga je uživalec pokojnine po ZPIZ-1 dolžan podati Zavodu, Zavod za čas obveznega zavarovanja ustavi izplačevanje pokojnine. Po prenehanju opravljanja dejavnosti in odjavi iz zavarovanja se pokojnina ponovno prične izplačevati. Pokojnina se lahko na zahtevo zavarovanca ponovno odmeri z upoštevanjem pokojninske dobe in zavarovalnih osnov, od katerih je v času

ponovnega zavarovanja plačeval prispevke. Lahko pa se že odmerjena pokojnina odstotno poveča z upoštevanjem zavarovalne dobe, dosežene v času ponovnega zavarovanja.

4.2. Pogoji, pod katerimi zavarovanje ni obvezno

Uživalec pokojnine, ki se registrira kot podjetnik, se torej mora vključiti v obvezno zavarovanje, razen v primeru, ko se šteje, da ne opravlja dejavnosti kot edini ali glavni poklic, ker izpolnjuje posebne pogoje, pod katerimi se šteje, da zavarovanje ni obvezno. Ti pogoji so: predpisana starost 63 let (moški) oziroma 56 let in 4 mesece (ženska) in zaposlitev delavca za nedoločen čas s polnim delovnim časom za opravljanje registrirane dejavnosti.

Če je delavcu iz katerega koli razloga delovno razmerje prenehalo, se je podjetnik dolžan obvezno zavarovati. Obveznost zavarovanja ne nastopi, če podjetnik

- zaposli novega delavca za nedoločen čas s polnim delovnim časom za opravljanje registrirane dejavnosti ali
- opravi izbris iz PRS.

4.3. Opravljanje umetniške oz. kulturne dejavnosti in dejavnosti ustvarjalca izumov

Uživalec pokojnine, ki se registrira kot samostojni podjetnik posameznik po ZGD-1 za opravljanje umetniške oz. kulturne dejavnosti in dejavnosti ustvarjalca izumov, se statusno obravnava kot oseba, ki opravlja pridobitno dejavnost in se mora z dnem registracije obvezno zavarovati. Če želi opravljati umetniško oz. kulturno dejavnost ali dejavnost ustvarjalca izumov in hkrati prejemati pokojnino, se mora kot podjetnik izbrisati iz PRS.

5. Obveščanje Zavoda o okoliščinah, ki vplivajo na pridobitev in uživanje pokojnine

Dejstvo, da je oseba, ki pri Zavodu uveljavlja ali uživa pravico do pokojnine, registrirana v PRS kot podjetnik, lahko bistveno vpliva na uveljavitev in uživanje te pravice.

Po zakonu o splošnem upravnem postopku mora stranka v skladu z načelom materialne resnice vsa dejstva in okoliščine, ki se nanašajo na uveljavljanje pravice, navesti natančno in po resnici. Zato je v vlogi za upokožitev potrebno navesti resnične podatke o dejstvu, da je oseba registrirana kot podjetnik v PRS. Po ZPIZ-1 je zavarovanec, ki je Zavodu ob uveljavitvi pravice dal nepopolne ali neresnične podatke, odgovoren za prekršek.

Na podlagi ZPIZ-1 mora uživalec pokojnine sporočiti Zavodu vsako osebno ali dejansko okoliščino oziroma njeno spremembo, ki vpliva na pravico do pokojnine in njeno izplačevanje, in sicer v 8 dneh od njenega nastanka. Če je to dolžnost opustil,

je odgovoren za prekršek.

Če je bila zaradi nepopolnih ali neresničnih podatkov ali zato, ker uživalec pokojnine ni sporočil spremembe podatkov oziroma okoliščin, izplačana pokojnina, do katere uživalec ni bil upravičen, je bil s tem Zavod oškodovan in od uživalca zahteva povrnitev nastale škode.